

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена визначенню сутності та особливостей компетентісного підходу при формуванні компетентностей з безпеки життєдіяльності у вищому навчальному закладі. У роботі визначенні педагогічні умови застосування компетентісного підходу до навчання з безпеки життєдіяльності.

Повноправне входження України до Євросоюзу зумовлене необхідністю серйозних перетворень у різних галузях діяльності суспільства, у тому числі й у галузі вищої освіти. Модернізація системи вищої освіти вимагає перегляду підходів, змісту та технологій підготовки спеціалістів для різних сфер діяльності. В якості одного з таких підходів пропонується використовувати компетентісний підхід.

Як вказує О.Пометун, під поняттям компетентісний підхід розуміють спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має бути сформована у процесі навчання і містити знання, вміння, стосунки, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [5].

Метою статті є виявлення і систематизація комплексу компетентностей, які можуть і мають стати основними результатами освіти з безпеки життєдіяльності, а також визначення педагогічних умов застосування компетентісного підходу до навчання з безпеки життєдіяльності.

Компетентність визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність молоді до життя, її подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства [2: 6]. Слід зазначити, що компетентісний підхід аж ніяк не протистоїть знаннєво-орієнтованій освіті. Безумовно, успішне існування залежить, у деякій мірі, від знань та вмінь, але бути компетентним поза межами реального досвіду неможливо. Тобто знання – це необхідна, але не достатня умова компетентісного підходу.

Компетентність особистості стає вирішальною умовою та показником успішності людини в житті загалом і у професійній діяльності зокрема. Теоретичні проблеми компетентісного підходу до навчання розглядалися у дослідженнях багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких слід виділити роботи С.Бондар, І.Єрмакова, О. Пометун, О.Кононко, О.Овчарук, І.Родигіної, Д.Рум'янцевої, О.Савченко, Т.Сорочан, Л.Сохань, А.Хуторського, С.Шишова та ін. У науково-педагогічних працях аргументуються визначення сутності поняття, які пов'язуються всіма дослідниками, незважаючи на розбіжності у дефініціях, з кінцевими результатами навчання, що чітко фіксуються і вимірюються.

У наукових публікаціях виділяють два терміни: компетенція та компетентність. У тлумачному словнику зазначено:

Компетенція – 1.Добра обізнаність із чимось. 2.Коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи. Слово походить від лат. “competentia” (відповідність, узгодженість) – це знання і досвід у певній сфері. Вони забезпечують оволодіння інтелектуальним і фізичним інструментарієм певної діяльності.

Компетентний – 1.Який має достатні знання в якій-небудь галузі, який з чимось добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований. 2.Який має владні повноваження, повноправний, повновладний [4].

О.І. Пометун розуміє під дефініцією поняття «компетентність» спеціально структуровані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають в процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від ситуації проблеми, характерні для певної сфери діяльності [2: 17]. Таким чином, на думку вченого, компетентність – це результативно-діяльнісна характеристика освіти.

Розділяючи загальне й індивідуальне у змісті компетентнісної освіти, А.Хуторський розуміє під компетенцією «сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів і є необхідними для того, щоб якісно продуктивно діяти»; а компетентність розглядає як «володіння людиною відповідною компетенцією, що включає особистісне ставлення до неї і предмета діяльності» [7: 60]. Учений підкреслює, що компетенція – це задана вимога, норма, а компетентність – набута особистісна якість, що передбачає мінімальний досвід використання компетенції.

Аналіз систем освіти різних країн свідчить про відмінності у тлумаченні змісту, принципів систематизації та класифікації компетентностей. Міжнародна комісія ради Європи в своїх документах розглядає поняття компетентності як загальні, або ключові, базові вміння, ключові кваліфікації, або опорні знання [2], які передбачають: спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні й соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок. Експерти країн європейського союзу визначають поняття компетентностей як «здатність засвоювати знання й уміння» [1]. У публікаціях ЮНЕСКО поняття компетентності трактується як поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, застосованих у повсякденні [6].

В європейських країнах компетентнісний підхід був запроваджений дещо раніше, ніж у вітчизняній системі освіти, тому впровадження ключових компетентностей стає пріоритетним методологічним і дидактичним завданням, вирішення якого суттєво впливає на конструювання державних освітніх стандартів, навчальних програм, методичного супроводу процесу навчання, систем оцінювання результатів освіти. Сьогодні над визначенням дефініції «компетентність», структури ключових компетентностей працюють міжнародні та європейські організації з проблем освіти. Спеціально створена міжнародна програма «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади» (DeSeCo) з відбору компетентностей координує напрями досліджень у цій галузі серед країн-учасниць [2].

Ключова компетентність – це така, що відповідає найширшому колу специфіки, універсальна для різноманітних видів діяльності й може бути умовно названою як «здатність до діяльності» [8: 21]. На думку Бібік Н.М. [2: 46], ключові компетентності пов'язують воедино особистісне й соціальне в освіті, відбивають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльності, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; їх набуває молода людина не лише під час вивчення предметів, групи предметів, алей засобами неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо.

В Україні в останні роки розпочато розробку компетентнісного підходу до освіти, пошук шляхів адаптації міжнародного досвіду. У наукових джерелах подаються переліки ключових компетентностей, різні їх комбінації, які не повністю збігаються, хоча й мають певні спільні тенденції. Нас цікавить, насамперед, яким чином представлений означений феномен у галузі безпеки життєдіяльності, адже саме в цій освітній галузі компетентнісний підхід не став предметом ґрунтовного науково-педагогічного дослідження.

На нашу думку, компетентності з безпеки життєдіяльності – це інтегрований результат навчальної діяльності студентів, який базується на сумі знань, отриманих у процесі освіти з питань безпеки життєдіяльності при вивченні спеціальних дисциплін (безпека життєдіяльності, валеологія, охорона праці, цивільна оборона) та дисциплін

психолого-педагогічної й фундаментальної підготовки, і виявляється у вміннях, необхідних для сучасного життя, готовності особистості діяти в різноманітних життєвих ситуаціях, здатність та готовність до досягнення більш якісного результату діяльності. Адже безпека життєдіяльності – це інтегрований напрям підготовки гуманітарно-технічного спрямування, який узагальнює дані відповідної науково-практичної діяльності.

Пропонуємо умовно класифікувати всі компетентності, що формуються у процесі освіти з безпеки життєдіяльності, на три групи: особистісні, соціальні, функціональні.

Групу особистісних компетентностей розподіляємо на: 1) загальнокультурні (світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації); 2) здоров'язберігаючі (знання та дотримання норм здорового способу життя, знання небезпеки паління, алкоголізму, наркоманії, СНІДу; знання й дотримання правил особистої та загальної гігієни, свобода й відповідальність вибору способу життя); 3) самовдосконалення, саморозвитку; 4) інтеграції (структурування знань, ситуативно-адекватна актуалізація знань)

Функціональні компетентності тісно пов'язані з певною предметною діяльністю. З-поміж функціональних компетентностей у галузі безпеки життєдіяльності можна виокремити: 1) практично-діяльну (сформованість знань і умінь зі здійснення безпечної діяльності; постановка й розв'язок проблемних ситуацій; інтелектуальна, дослідницька діяльність); 2) технологічну (наявність знань, умінь та навичок, пов'язаних із використанням технічних засобів; уявлень про позитивний та негативний вплив техносфери на життєдіяльність людини).

Окрему групу складають соціальні компетентності, які формуються під час різних форм колективної діяльності студентів (робота в парах, трійках, міні-групах, великих колективах). Їх, на нашу думку, варто розподілити на: 1) комунікативні (здатність до спілкування); 2) соціально-практичні (здатність до співпраці у сфері безпеки життєдіяльності, до роботи в команді).

Запропонована класифікація має умовний характер, адже вона, як і будь-яка інша теоретична схема, неминуче спрощує живий і складний педагогічний феномен, натомість вона доцільна не лише у науковому, а й у прикладному аспекті. Розробка та обґрунтування комплексу компетентностей мають значний евристичний потенціал для подальшої конкретизації стратегічних і тактичних (проміжних) завдань навчання й виховання студентів.

Ми вважаємо, що застосування компетентнісного підходу до освіти з безпеки життєдіяльності, орієнтуючись на новий результат навчання, потребує:

- Розробки нових освітніх стандартів із орієнтацією на компетентнісний підхід до навчання.
- Інтеграції в міжнародну систему освіти з безпеки життєдіяльності.
- Вивчення досвіду викладання безпеки життєдіяльності в навчальних закладах інших країн, його узагальнення й систематизація та впровадження кращих розробок у процес навчання.
- Гуманізації освіти з безпеки життєдіяльності.
- Переорієнтації з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип освіти.
- Використання активних форм та методів навчання.
- Комп'ютеризації освіти з безпеки життєдіяльності.
- Неперервності освіти з безпеки життєдіяльності.
- Інтеграції елементів знань з безпеки життєдіяльності з іншими навчальними дисциплінами.
- Дотримання необхідного мінімального обсягу знань, умінь і навичок.

Таким чином, на сьогодні перспективним напрямком подальших досліджень ми вважаємо реалізацію ідей компетентнісного підходу, який є визначальним підходом, що спроможний до якісних перетворень у системі освіти й розробку відповідних педагогічних технологій формування компетентностей з безпеки життєдіяльності зокрема.

Література:

1. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. – Шлях освіти, 2004. – №3. – С. 22-24.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112с.
3. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448с.
4. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. – М.: Азбуковник, 1997.
5. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. <http://visnyk.iatp.org.ua/visnyk/issue;22/>
6. Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. – К.: Контекст, 2000. – С. 37-40.
7. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64.
8. Шишов С., Кальней В. Компетентностный подход в образовании: международный аспект // Відкритий урок. – 2004. – №17-18. – С. 20-21.

Статья посвящена определению сущности и особенностей компетентного подхода при формировании компетентностей по безопасности жизнедеятельности в высшем учебном заведении. В работе определены педагогические условия применения компетентного подхода к обучению по безопасности жизнедеятельности.

The given paper is devoted to determine the essence and peculiarities of the competent approach while forming the competence on safety of vital activity in higher education. Pedagogical conditions to use competent approach in education of safety of vital activity have been determined.